

Передумови розгортання кризи ліквідності банківської системи України та шляхи її подолання

Олена Леонідівна Малахова,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри банківської справи

Тернопільського національного економічного університету

Віталій Ярославович Рудан,

магістр Тернопільського національного економічного університету

Анотація. Виокремлено та обґрунтовано причини виникнення кризи ліквідності банківської системи України, визначено основні етапи її розгортання. Розроблено рекомендації щодо вироблення шляхів подолання кризи ліквідності вітчизняної банківської системи.

Ключові слова: ліквідність, банк, криза, кредити, депозити, борг, рефінансування, валюта.

Вступ. Специфіка функціонування банківської системи полягає в розподілі і перерозподілі тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання між тими галузями економіки, які потребують додаткових коштів для свого розвитку. Саме банки відіграють роль провідних фінансових інститутів, які здійснюють розподіл грошових потоків між різними галузями економіки. Вони допомагають зробити процес виробництва безперервним, концентруючи для цього тимчасово вільні грошові кошти та направляючи їх туди, де вони в даний момент необхідні. Специфіка діяльності банків полягає в тому, що вони, на відміну від звичайних підприємств, оперують в основному залученими ресурсами, а тому на них лежить велика відповідальність за збереження довірених їм грошей.

Очевидно, що нині однією з ключових умов ефективного функціонування кредитної системи будь-якої країни є забезпечення належного рівня її надійності та фінансової стійкості, базовою основою якої виступає, насамперед, дотримання відповідних параметрів ліквідності як окремої банківської установи, так і банківської системи в цілому. Наявність достатнього рівня ліквідності банківської системи є запорукою нормального функціонування економіки країни і як наслідок – високого рівня довіри з боку населення.

Саме в разі зниження ліквідності банківської системи можуть виникнути дисбаланси не лише у грошово-кредитній політиці, а й у розвитку економіки, позаяк нездатність задовольняти потреби клієнтів у перерахуванні коштів (причому не лише за поточними рахунками і депозитами, а й видавати кредити) може не просто підірвати конкурентні позиції на ринку чи навіть призвести до банкрутства одного окремо взятого банку, а викликати низку фінансових проблем у багатьох інших банківських установ та, в кінцевому підсумку, поставити під сумнів платоспроможність усієї кредитної системи. Тому питання банківської ліквідності на даний час є актуальними, оскільки недостатньо ефективний підхід до управління ліквідністю та визначення чинників, що на неї впливають, можуть призвести до кризових явищ у банківській системі країни.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблемам банківської ліквідності присвячені дослідження таких учених як: Д. Олійник, О. Дзюблюк., С. Мочерний, Л. Примостка, О. Деревська, В. Міщенко, А. Сомик, В. Сталтинський та інших. Творчістю цих та багатьох інших учених напрацьовано значний науково-теоретичний та методичний матеріал, запропоновано практичні рекомендації щодо розв'язання тих чи інших питань управління ліквідністю банківських установ, вирішення прикладних завдань. Разом з тим аналіз опублікованих праць дає підстави стверджувати, що дослідження стану ліквідності банківської системи України потребує доопрацювання, зокрема у плані визначення причин кризи ліквідності та етапів її розгортання, а також вироблення та обґрунтування шляхів подолання кризи ліквідності банківської системи.

Постановка завдань. Метою цього наукового дослідження є виокремлення та обґрунтування причин кризи ліквідності банківської системи України та етапів її розгортання, а також розробка теоретичних і практичних рекомендацій щодо подолання кризових явищ у банківській системі.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з жовтня 2008 року, банківська система України зіткнулася з проблемами ліквідності, що впродовж наступних тижнів призвела до кризи ліквідності банківської системи. Однак слід зазначити, що деякі теоретики і практики банківської системи України вважають, що нині відсутні ознаки кризи ліквідності банківської системи. Утім, як пояснити той факт, що у 2008 році загальний обсяг кредитів рефінансування банків становив 169,5 млрд грн (у 2007 році – 2,5 млрд грн), а у 2009 році – 64,6 млрд грн. Крім цього, майже всі банки України скоротили обсяги кредитування, а також із банківської системи було достроково вилучено, за різними даними, від 70 до 90 млрд грн унаслідок втрати довіри населення до банків тощо [7]. Також варто звернути увагу на те, що країна перебуває в умовах загальноекономічної кризи, якої ніхто не заперечує, а за такої ситуації знижується ліквідність підприємств і, як наслідок, зростає

частка «проблемних» кредитів, що, відповідно, знижує ліквідність банківської системи.

Кількісно ліквідність вітчизняної банківської системи визначається обсягом коштів на кореспондентських рахунках банків у Національному банку України, а стан ліквідності банківської системи відображає вільна

ліквідність (кошти на рахунках банків у центральному банку, за винятком коштів сформованих обов'язкових резервних вимог). Таким чином за допомогою показника вільної ліквідності банківської системи можна проаналізувати наявність профіциту чи дефіциту ліквідності, а отже, і кризи ліквідності (рис. 1).

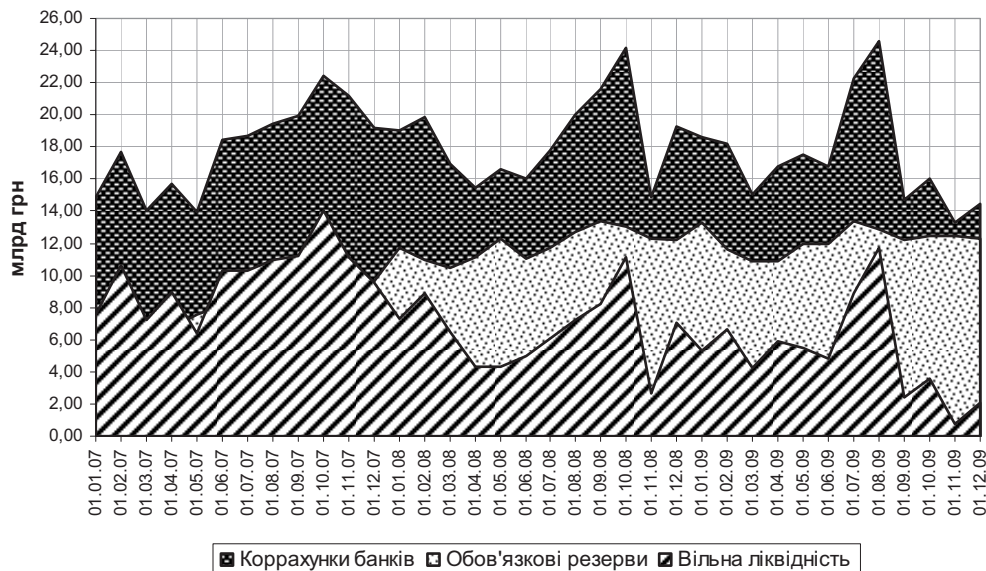

Рис. 1. Динаміка деяких показників ліквідності банківської системи України у 2007–2009 роках

Джерело. Розраховано за даними Національного банку України [7]

Як показано на рис. 1, у жовтні 2008 року відбулося суттєве зниження вільної ліквідності банківської системи України, що свідчить про наявність кризових явищ у банківському секторі, а в листопаді 2009 року кризові явища поглибилися, а причини, які призвели до цього, були такі.

1. Активне нарощування банками обсягів споживчого кредитування у 2006–2007 роках, які за

термінами і валютою не мали адекватних джерел фінансування. Значне зростання обсягів споживчого кредитування стимулювалося досить ліберальною монетарною політикою Національного банку України, а також зростанням попиту на кредити в іноземній валюті, частка яких в окремих періодах перевищувала 50% від загального обсягу кредитів (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка обсягів наданих кредитів вітчизняними банками в економіку України у 2000–2009 роках (млн грн)

Роки \ Види кредитів	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кредити в національній валюті	10568	15845	24463	39563	51207	81274	123783	213798	300220	350918
Кредити в іноземній валюті	9006	12528	17572	28272	37372	62144	121443	213065	433801	367799

Джерело. Розраховано за даними Національного банку України [7].

Із табл. 2 випливає, що зростання кредитів в іноземній валюті відбувалося досить швидкими темпами і в 2008 році значно перевищило зростання кредитів у національній валюті. Така ситуація зумовлена певними перевагами валютного кредитування як для банків, так і для позичальників. Для банків переваги валютного кредитування полягають у тому, що валюта виступає дешевим ресурсом для видачі дорогих кредитів з високою маржею. Також в умовах нестабільності національних грошей кредити в іноземній валюті надаються з метою страхування інфляційних ризиків. Що ж стосується позичальни-

ків, то вони надають перевагу валютним кредитам з метою зниження вартості запозичення.

У кінцевому підсумку, швидке зростання обсягів валютного кредитування призводить до доларизації економіки країни, яка, у свою чергу, призводить до негативного впливу зовнішніх шоків на економіку, насамперед, на її фінансовий сектор (у т. ч. і на банківську систему).

Швидке зростання кредитного портфеля банків не супроводжувалося відповідним зростанням депозитної бази, що спричинило значні розриви в покритті депозитами кредитів (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка розривів покриття депозитами кредитів
у 2000–2008 роках (млн грн)

Роки Види	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Надані кредити (всього)	19574	28373	42035	67835	88579	143418	245226	426863	734010	718717
Залучені депозити (всього)	18738	25674	37715	61617	82959	132745	184234	279738	357768	327996

Джерело. Розраховано за даними Національного банку України [7].

Дані табл. 3 свідчать, що розриви в покритті депозитами кредитів є досить суттєвими, у процентному співвідношенні становили у 2008 році 53,4%, а у 2009-му – 48,7%. Така ситуація підвищує ризик незбалансованої ліквідності банківської системи і потребує негайного вирішення.

На нашу думку, про недостатній рівень залучення депозитних ресурсів банківськими установами України свідчить також депозитна політика банків, оскільки спостерігається тенденція швидкого залучення депозитів шляхом значного підвищення депозитних ставок. Цікаво, що в більш фінансово потужних банках ставки за депозитами, як правило, на 5–7 пунктів нижчі, ніж у менших за величиною банках. Також ведеться активна рекламна політика, спрямована на залучення депозитів.

2. Спрямованість банків на активне використання запозичених коштів, які залучалися за кордоном, і на можливість подальшого рефінансування таких позик. Для покриття валютних кредитів вітчизняні банки вдалися до порівняно дешевих позик іноземних країн, що поступово збільшувало боргове навантаження як на банківську систему зокрема, так і на економіку України загалом. Так, станом на 1 жовтня 2008 року зовнішній борг вітчизняних банків сягнув 42,1 млрд грн, а за аналогічний період 2009-го – 36,6 млрд грн.

Швидке зростання боргового навантаження призвело до зростання ризику зниження ліквідності і

стало одним із каталізаторів кризи ліквідності банківської системи, адже в листопаді 2008 року вітчизняні банки повинні були повернути борг – близько 1 млрд дол. США, який не забезпечений відповідною ресурсною базою [8].

3. Надання кредитів без належної оцінки кредитоспроможності позичальника. Така кредитна політика банківських установ була необґрунтованою і спрямованою на швидке нарощування прибутків, а в кінцевому підсумку призвела до зростання частки «проблемних» кредитів.

4. Неefективна система ризик-менеджменту вітчизняних комерційних банків. У своїй діяльності у 2006–2007 роках вітчизняні банки зробили ставку на досягнення надприбутків, що зумовило зростання ризиковості активів та зниження ліквідності банків у цілому. З поглибленням світової фінансової кризи та внутрішніх дисбалансів системи ризик-менеджменту комерційних банків не змогли своєчасно виявити фактори негативного впливу на банківську ліквідність і застосувати ефективні антикризові заходи. Така ситуація зумовлена певними недоліками в управлінні ризиками вітчизняними банками, з метою виявлення яких було проведено дослідження стану систем ризик-менеджменту шляхом аналізу річних звітів.

Так, статистична вибірка становила 37 банків, у які входить кожен п'ятий банк рейтингу НБУ. Результати дослідження подано в табл. 4.

Таблиця 4

Стан системи ризик-менеджменту вітчизняних банків

Рік	Наявність окремого підрозділу управління ризиками		Кількість сценаріїв планування стану ліквідності				Наявність Плану заходів на випадок виникнення непередбачуваних подій (кризи ліквідності)		Проведення стрес-тестування діяльності банку	
	шт.	%	шт.	%	шт.	%	шт.	%	шт.	%
2006	18	48,6	37	100	1	2,7	8	21,6	10	27,0
2007	19	51,4	37	100	1	2,7	10	27,0	11	29,7
2008	19	51,4	37	100	5	13,5	33	89,2	11	29,7

Джерело. Річні звіти комерційних банків за відповідні роки.

Як бачимо з табл. 4, основними недоліком управління ризиками, зокрема ризиком ліквідності, була відсутність у переважної більшості банків Плану заходів на випадок виникнення непередбачуваних подій (кризи ліквідності), які з'явилися лише в період кризи, також незначна кількість банків здійснювала сценарне планування діяльності банку за двома сценаріями (оптимістичним та сценарієм в умовах більш несприятливих для банку подій), крім цього, незначна частка банків здійснювала стрес-тестування своєї діяльності та половина банків мала в наявності окремий відділ з управління ризиками.

5. Наслідки світової фінансової кризи. Світова фінансова криза мала кілька напрямів впливу на зниження ліквідності банківської системи України:

- суттєве підвищення ставок рефінансування на світових ринках. Так, зокрема, відсоткова ставка за зовнішніми запозиченнями навіть для великих вітчизняних банків підвищилася в середньому на 150–200 пунктів [6; с. 9–10]. Така ситуація обмежила доступ вітчизняних банків на ринок зовнішніх запозичень, що створило проблеми в перекритті тимчасових розривів за зобов'язаннями банків;

- зниження ліквідності, хоча й несуттєве, материнських компаній у банківських установах з іноземним капіталом;
- вплив іноземного інвестиційного капіталу з українського фінансового ринку, що знизило можливість залучення вітчизняними банками ресурсів на внутрішньому ринку.

Окрім цього, термін погашення синдікованих кредитів більшістю українських банків збігся з розгортанням світової фінансової кризи, що лише поглибило наявні дисбаланси ліквідності.

6. Проблеми в діяльності Промінвестбанку. Різке погіршення фінансового стану Промінвестбанку, спричинене інформаційною атакою, знизило довіру населення до банківської системи, а також довіру банків один до одного. Така ситуація призвела до дострокового вилучення коштів населення з банківських установ, зменшення кількості вкладів населення та продажу кредитів на міжбанківському ринку.

7. Значні курсові коливання і несвоечасність дій НБУ. Відхід від режиму фіксованого курсу навесні 2008 р. не супроводжувався запровадженням чіткої доктрини валютно-курсного регулювання, що сприяло: високій невизначеності на валютному ринку України; виведенню іноземного капіталу з фінансового сектору України; повернення синдікованих кредитів в іноземній валюті; переведення достроково знятих гривневих депозитів у долари США спричинили дефіцит валюти на внутрішньому валютному ринку України, що, у свою чергу, призвело до девальвації курсу гривні приблизно на 60%.

Така ситуація, підкріплена несвоечасними діями НБУ щодо стабілізації курсу гривні, призвела до зростання боргів банків унаслідок курсових коли-

вань з 0,9 млрд дол. до 1,5 млрд дол. США [4], а також ускладнила повернення кредитів в іноземній валюті тими позичальниками, які одержують дохід у національній валюті.

8. Недостатньо жорсткий нагляд НБУ за управлінням ліквідністю в банках. Недостатня ефективність банківського нагляду в Україні спричинила уповільнення темпів удосконалення банками системи ризик-менеджменту, неадекватні дії менеджерів банків щодо управління ліквідністю, а також подання вітчизняними банками недостовірної інформації про стан ліквідності.

9. Поширення перебільшеної і недостовірної інформації про реальний стан банківського сектору. Поширення перебільшеної і недостовірної інформації про реальний стан банківського сектору в Україні здійснюється політиками, що виголошують популістські гасла, а також журналістами, які, користуючись ажіотажним попитом на інформацію, висвітлюють недостовірні факти у друкованих виданнях, на телебаченні та в радіоефірі.

Заяви політиків і журналістів сіють паніку серед населення, зменшують довіру населення до банківської системи і до влади, що відповідно позначається на депозитній базі банків. Крім ЗМІ і політиків, недостатньо професійну інформаційну політику проводить і Національний банк.

Усі вищеперелічені причини мали комплексний вплив на діяльність банківської системи України, призвели до різкого зниження її ліквідності та значною мірою виявили приховані проблеми й суперечності розвитку банківського сектору. Розвиток кризових явищ, на наш погляд, можна умовно поділити на чотири основні етапи (рис. 2).

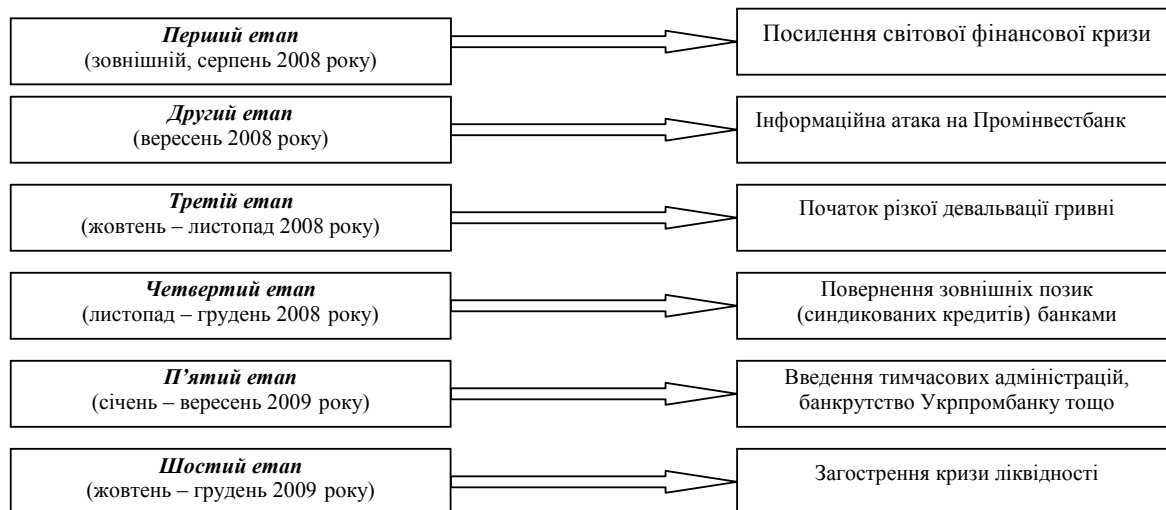

Рис. 2. Загальна характеристика етапів розвитку кризи ліквідності банківської системи в Україні

Перший етап (зовнішній, серпень 2008 року) – посилення світової фінансової кризи. Характерним для цього етапу стала серія банкрутств провідних світових фінансових компаній та поширення фінансової кризи на реальний сектор світового господарства, падіння попиту на світових ринках і, як результат, обвал цін на сировинних ринках, стагнація провідних економічних систем.

Зазначені тенденції мали вплив на розвиток економіки України, адже в серпні 2008 року вперше, починаючи з жовтня 2002-го, відбулося зменшення обсягів виробництва промислової продукції до відповідного місяця попереднього року на 0,5%, зокрема в металургії – на 8,6%, хімічній промисловості – на 9,1, у виробництві коксу, продуктів нафтопереробки – на 4,9%. Падіння цін на продукцію перелічених галузей

української економіки призвело до падіння експорту, а це, у свою чергу, – до зменшення валютної виручки і зниження ліквідності вітчизняних підприємств (діючих) і потенційних позичальників банків.

На валютному ринку розпочалися девальваційні процеси, і вже у вересні міжнародні валютні резерви скоротилися на 0,6 млрд дол. США. Як один із чинників, що прискорюють інфляцію, у вересні знову почали посилюватися негативні інфляційні очікування. На готівковому валютному ринку сформувався значне від'ємне сальдо продажу / купівлі населенням іноземної валюти на рівні 1 321 млн дол. США [1].

Другий етап (вересень 2008 року) – інформаційна атака на Промінвестбанк. Найгучнішою подією на фоні кризи стала інформаційна атака на Промінвестбанк, яка відбулася наприкінці вересня 2008 року. Така ситуація призвела до масового дострокового вилучення депозитів населенням з банку, що суттєво знизило його ліквідність, а також значно підірвало імідж банку як стійкої і потужної фінансової установи країни.

Щоб запобігти банкрутству банку, Національний банк України виділив 5 млрд (2 млрд грн надійшли на кореспондентський рахунок банку) на підтримку Промінвестбанку, ввів мораторій на задоволення вимог кредиторів терміном на 6 місяців і призначив тимчасового адміністратора. На цій хвилі рейтингове агентство «Moody's» знизило рейтинги Промінвестбанку [5].

Проблеми в діяльності Промінвестбанку доповнені негативною інформацією, яка йде з-за кордону: стан банків, фінансових установ, економіки, падіння фондових індексів, а також популістськими заявами окремих можновладців призвели до «ефекту доміно», що сприяло зниженню довіри населення до всієї банківської системи і, як наслідок, призвело до масового дострокового вилучення заощаджень і конвертацію їх у більш надійний актив – долари США.

Третій етап (жовтень – листопад 2008 року) – початок різкої девальвації гривні. Зменшення припливу капіталу до банківської системи України у зв'язку зі світовою фінансовою кризою, нестачею ліквідності і «переливанням» ресурсів у доларові активи; зростання ажіотажного попиту на долари на міжбанківському і готівковому валютному ринках (зокрема, унаслідок дій Нафтогазу, що готувався до дворазового підвищення цін на паливо з 2009 р., а також внаслідок зростання потреби вітчизняних банків у доларових ресурсах); вплив іноземного капіталу з країни; зменшення експортної виручки внаслідок падіння світових цін; продовження зростання обсягів імпорту; спекуляції на валютному ринку призвели до різкої девальвації гривні приблизно на 40%, а в деякі проміжки часу і на 80%.

Девальвація гривні призвела до зростання боргів банків, а також до зростання «проблемних» кредитів, адже ті позичальники, які отримують дохід у гривнях, не в змозі в повному обсязі погасити кредити в доларах США.

Четвертий етап (листопад – грудень 2008 року) – повернення зовнішніх позик (синдікованих кредитів) українськими банками. Дефіцит доларів США і

значна частка боргового навантаження на банківську систему України посилили проблеми з ліквідністю, оскільки до кінця 2008 року українські банки повинні були повернути близько 1 млрд дол. США синдікованих кредитів.

За нормальних умов більшість цих запозичень після настання часу їх повернення могла бути рефінансована, тобто пролонгована іноземними фінансовими установами. В умовах же фінансової кризи більшість іноземних банків закрили ліміти на банки країн, що розвиваються. Таким чином, певна кількість великих банків упродовж наступних двох років може зіштовхнутися із кризою ліквідності.

П'ятий етап (січень – вересень 2009 року) – введення тимчасових адміністрацій в окремі банківські установи, банкрутство Укрпромбанку та Банку Надра, поглиблення економічної та політичної кризи в країні.

Так, за дев'ять місяців 2009 року падіння промислового виробництва становило 24,1% у порівнянні з відповідним періодом 2008-го [2, с. 9], що призвело до зменшення платоспроможного попиту на кредити реального сектору економіки, а це, у свою чергу, спричинило від'ємний приріст кредитування економіки. Крім цього, збиткова діяльність підприємств, а також зростання безробіття та недовіра населення до банків зумовили зниження темпів приросту депозитів як юридичних, так і фізичних осіб.

Шостий етап (жовтень – грудень 2009 року) – загострення кризи ліквідності.

Загострення кризи ліквідності відбулося, насамперед, за рахунок падіння промислового виробництва, стабілізації курсу гривні, що сприяло зменшенню спекулятивного доходу банків, зниження темпів кредитування і залучення депозитів, зростання простроченої заборгованості, і відповідно зростання відрахувань у резерви, а також як і в 2008 році у зв'язку з поверненням банками синдікованих кредитів.

Однак слід зауважити, що порівняно з осінню 2008 року криза ліквідності банківської системи України не набула масштабного розголосу через засоби масової інформації, оскільки, на нашу думку, практично всі вітчизняні і закордонні інформаційні джерела були направлені на висвітлення перебігу спочатку пандемії грипу, а згодом – передвиборної кампанії. Виходячи з цього, можна припустити, що якщо б ситуація в банківській сфері була висвітлена в пресі з елементами чорного PR, як це було в кінці 2008 року, зростання панічних настроїв серед населення було б неминучим, а отже, колапс банківської системи України також.

Виявлені нами в цьому дослідженні певні ознаки кризи ліквідності банківської системи України потребують детального теоретичного дослідження та розробки на цій основі адекватних практичних заходів її подолання. Слід зауважити, що дієві заходи щодо виявлення та запобігання ознак кризових явищ у банківській системі необхідно, з одного боку, провадити на рівні центрального банку як основного регулятора діяльності банків та на рівні окремого комерційного банку в частині удосконалення управління ліквідністю – з іншого. Так, на нашу думку, можна виокремити декілька основних напрямів вирішення

проблем ліквідності вітчизняної банківської системи на макроекономічному рівні.

По-перше, потребує підвищення ефективності валютної політики НБУ, а також реформування і поліпшення роботи його управлінського апарату.

По-друге, необхідно удосконалити механізм рефінансування вітчизняних банків, насамперед з метою запобігання виникненню проблем ліквідності банківських установ.

По-третє, потребує напрацювання дієвих механізмів заміщення зовнішніх ресурсів банків внутрішніми.

Так, для підвищення ефективності валютно-курсової політики з метою подолання кризових явищ у банківському секторі України Національному банку потрібно вжити таких заходів:

- проводити чітку, передбачувану і послідовну політику курсоутворення;
- розробити середньострокову стратегію курсоутворення, зосередити зусилля на створенні належних інституційно-організаційних умов для розвитку ринкових засад курсоутворення і більш раціонального використання валютних коштів;
- підвищувати мотивацію суб'єктів валютних відносин до підтримання збалансованих валютних позицій і страхування валютних ризиків;
- удосконалити політику валютних інтервенцій;
- запровадити жорсткіші правила торгівлі на валютному ринку;
- удосконалити механізм управління гнучким валютним курсом, з метою недопущення його різких стрибків проводити «детінізацію» валютного ринку тощо.

Щодо механізму рефінансування комерційних банків, то, на нашу думку, він є недостатньо ефективним, оскільки характеризується слабкою прозорістю і зрозумілістю, а також вузькістю надання кредитів. Тому Національному банку потрібно приділити особливу увагу його вдосконаленню, а саме потрібно розширити спектр фінансових інструментів, які надаються під заставу, за рахунок запровадження асортименту корпоративних цінних паперів та кредитних зобов'язань підприємств тощо.

Безумовно, що за нинішніх обставин заслугоує уваги, на нашу думку, пропозиція щодо активізації політики рефінансування банків під заставу корпоративних цінних паперів та кредитних зобов'язань підприємств. Можливість здійснення операцій рефінансування під заставу комерційних векселів, облігацій підприємств та майнових прав за договорами про раніше надані банками кредити передбачена відповідними положеннями НБУ.

Для успішної реалізації заходів із рефінансування комерційних банків під заставу боргових зобов'язань підприємств вважаємо за необхідне:

- 1) розробити методіку оцінки кредитоспроможності емітентів боргових зобов'язань, які можуть прийматися як забезпечення кредитів. Для цього можна використати методологію дискримінантного аналізу з підвищеним рів-

- 2) систематизувати підходи до оцінки вартості цінних паперів – предметів застави. Особливу увагу при цьому слід звернути на розробку адекватних методик розрахунку ставок дисконтування;
- 3) запровадити «пулову» систему об'єднання забезпечення: усі предмети застави об'єднуються в один пул, який може використовуватися для всіх операцій рефінансування;
- 4) відповідні інструменти рефінансування застосовувати в комплексі з регулярним моніторингом підприємств.

Особливої уваги, нашу думку, заслугоує *напряцювання механізмів заміщення зовнішніх ресурсів банків внутрішніми*. До таких механізмів можна віднести:

- розвиток і розширення обсягів довгострокового рефінансування банківської системи, що дозволить не лише компенсувати потребу банків у зовнішніх запозиченнях, а й збільшити роль процентних чинників регулювання грошової пропозиції;
- створення спеціальних державних фондів для підтримки ліквідності банків та з метою подолання кризових ситуацій на ринку, зокрема для викупу цінних паперів;
- збільшення кількості банків, які мають право на отримання ліквідності у кризових ситуаціях;
- продовження термінів погашення наданої ліквідності для окремих груп фінансових установ;
- розбудова механізмів надання державних фінансових гарантій комерційним банкам, компенсації частини збитків за кредитами, виданими іншим кредитним організаціям, у яких була відкликана ліцензія;
- розширення спектра та підвищення якості банківських послуг у напрямі поєднання таких банківських продуктів, що приносять ризикові процентні доходи, з продуктами, що генерують безризикові комісійні доходи [3, с. 278].

На мікроекономічному рівні – рівні комерційних банків з метою удосконалення управління, на наш погляд, потрібно вжити таких заходів, як:

- 1) підвищення ефективності аналізу ліквідності банку, що включає в себе три складові:
  - підвищення ролі аналізу факторів впливу на ліквідність банку, зокрема варто приділити більшу увагу аналізу політичного та інформаційного факторів, які, як показала практика, мають значний вплив на ліквідність банку, що відображається на рівні довіри до банку з боку населення, а також суб'єктів вітчизняного і зарубіжного бізнесу;
  - удосконалення сценарного аналізу, що передбачає, окрім сценаріїв, які охоплюють стандартні та більш несприятливі ринкові умови, розробку сценаріїв управління

ліквідністю в умовах загальноекономічної кризи. У даному сценарії особливу увагу слід приділити аналізу впливу клієнтської бази до запитання, строкової клієнтської бази, зниження обсягів міжбанківського кредитного ринку, аналізу фінансових ринків як джерела фондування та аналізу стану власного портфеля цінних паперів;

- окрім нормативів ліквідності НБУ, які не дають змоги достовірно оцінити стан ліквідності банку, оскільки створені для середньостатистичного банку, якого фактично не існує, а також є ретроспективними, слід запровадити додаткові коефіцієнти оцінки ліквідності (коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань, коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів, коефіцієнт генеральної ліквідності, коефіцієнти трансформації та фондування тощо), які дають змогу більш точно проаналізувати динаміку ліквідності банку. Такий аналіз доцільно доповнити технологією врахування мінливості ресурсної бази банків, яка базується на припущенні, що випадкова поведінка ресурсної бази банку в майбутньому буде подібною до її поведінки в минулому;
- 2) підвищення ефективності аналізу потенційних джерел поповнення ліквідності, що передбачає їх моніторинг, а також розробку плану використання того чи іншого джерела поповнення ліквідності;
- 3) перегляд підходів до встановлення лімітів на розриви ліквідності, що має на меті залежно від ситуації знижувати або збільшувати дані ліміти, а також збільшувати частоту перегляду розміру даних лімітів;
- 4) розробка порядку фондування активних операцій банку в умовах кризи, яка повинна здійснюватися

на основі вищеперелічених способів аналізу ліквідності, а також супроводжуватися встановленням лімітів не лише на розриви ліквідності, а й на здійснення активних операцій;

- 5) особливу увагу слід приділити оптимізації інформаційної політики банку, спрямованої на створення і підтримку позитивного іміджу банку, що позначається на довірі до банку з боку населення, а також інших суб'єктів ринку. Щодо самого процесу удосконалення інформаційної політики банку, то, на наш погляд, доцільним є розробка антикризового PR, упровадження якого повинно здійснюватися шляхом відкриття на веб-сайтах банків спеціальних сторінок, де повинні публікуватися різні статті та інформаційні повідомлення з багатьох джерел, які могли прочитати раніше клієнти з наступними коментарями й оцінками керівників та аналітиків банку. Також з метою підвищення ефективності роз'яснювальної роботи банку серед населення потрібно розробляти спеціальні повідомлення та статті і публікувати їх у рейтингових друкованих виданнях, інтернет-виданнях, а також озвучувати в радіо- і телебаченні.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що основними причинами кризи ліквідності банківської системи України були такі як: політична нестабільність, поширення недостовірної інформації, а також недостатньо ефективна організація ризик-менеджменту. Це, у свою чергу, свідчить про те, що аналітичні служби вітчизняних банків прослідковують лише кількісні фактори негативного впливу на ліквідність, натомість нехтують дослідження суб'єктивних факторів. Тому ці та інші причини кризи ліквідності, на наш погляд, зумовлюють нині напрацювання та застосування певних заходів, спрямованих на подолання подібних ситуацій та запобігання їм у майбутньому як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях.

Список використаної літератури

1. Богдан Данилишин. Світова фінансова криза – тест для України // Дзеркало тижня. – 2008. – № 38 (717).
2. Бюлетень Національного банку України. – 2009. – № 11. – С. 9.
3. Дзюблюк О. В., Малахова О. Л. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки. – Тернопіль: «Вектор», 2008. – 323 с.
4. Дмитро Дубецький. НБУ почав роздавати гроші через кризу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kreschatic.kiev.ua/print/art/1223494705.html>.
5. Жертва рейдерів. Хроніки атаки на Промінвестбанк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.liga.net/ukr/articles/NUA08063.html>.
6. Міщенко В., Жупанин В. Проблеми збалансованості внутрішніх заощаджень та зовнішніх запозичень банків в умовах нестабільності фінансових ринків // Вісник НБУ. – 2008. – № 7. – С. 8–11.
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
8. Струк О., Сайченко Г. Боргова ямка // Український діловий тижневик «Контракти». – 2008. – № 46.

Summary. The article Different and reasonable causes of the crisis of liquidity of the banking system of Ukraine, identified the main stages of its deployment. A recommendation to develop ways to overcome the liquidity crisis of the national banking system.

Keywords: liquidity, bank crisis, loans, deposits, debt refinancing, currency.